

cm Ø.—V. Hele Stensætningen var $\frac{1}{2}$ m høj, dens Bund laa 73 cm under Horizontlinien. Paa Bunden stod der 2 mindre Lerkar, ellers var Rummet fyldt med muldblandet gulligt Sand. Karrene stod paa en Linie N.—S., 9 cm fra hinanden. Nordligst stod en flad Skaal med vandret Øre, 7,3 cm høj, 18 cm bred foroven med blank Overflade, Randen profileret, indadbøjet. Over Skaalen laa med Bunden opad et større Skaar af et Fad med fortykket Mundingsrand. Hverken i Skaalen eller i det andet Kar, en Krukke, fandtes andet end gulligt Sand. Krukken er 10 cm høj, 17 cm bred foroven med fortykket Mundingsrand og en Fordybning under Kanten samt et Ornament af 3 flade, brede, let indtrykkede, horizontale Linier. Et lodret siddende Øre er fastgjort med en udfladende Forbindelse. Karret er iøvrigt ret tykvægget, graabrunlig, har oprindelig været glat, men er nu sine Steder noget ru. Over Krukken havde der ogsaa været et Laag af et Skaar, men det laa i mange Stumper. Krukken stod 6 cm højere end Skaalen, saa man havde ikke udgravet Bunden fuldstændig vandret.

Hvordan Fundet iøvrigt skal fortolkes er det vanskeligt at sige noget om. Efter Anlægget skulde man tro, det var en Brandgrav; men der fandtes ikke nogetsteds Spor af brændte Ben. Hvis det ikke har noget med Overtro at bestille, er det maaske en Mindebegravelse.

Derimod er Fundet afgjort fra romersk Jernalder, saa man faar den Opfattelse, at Digevoldingsmarken paa Nørlund dyrkedes baade i førromersk og romersk Tid. At man har benyttet Digevoldinger i Norden efter den førromerske Periode er ganske givet, siden Professor Hatt har konstateret, at de saakaldte „Linakrer“ nær det gamle Bergthorsvoll er Digevoldingsmarker.¹⁾

Bysmeden i Gamst.

Ved *J. Carl Christensen.*

I gamle Dage var Landsbysmeden ofte en Slags „Embedsmand“.

I de fleste Landsbyer fandtes en Smedie med det nødvendige Tilbehør; dette ejedes af Bymændene i Forening, og de antog

¹⁾ Jyske Sml., 5. Rk. I, 249.

saa en Smed til at udføre forefaldende Smedearbejder i Byen.

Den Mand, som antoges til Bysmed, fik i Almindelighed frit Hus, og tillige en lille Jordlod, som Bymændene skulde bearbejde for ham. Tillige fik han et passende Vederlag af hver Mand i Byen, dels i rede Penge og dels i Naturalier, som f. Eks. Korn, Kød, Flæsk o. l.

Kul og Jern lagde Folk gerne selv til; de opbevarede i Almindelighed deres Beholdninger heraf paa Smedens Loft, saa man har sikkert stølet godt paa Smedens Ærlighed. Mændene skulde ogsaa gerne møde i Smedien for at slaa med Forhammeren, naar det var nødvendigt.

De nærmere Betingelser for dette Smedearbejde kendes jo næppe af ret mange nu, og da de ikke er uden Interesse, har jeg afskrevet en Kontrakt mellem Bymændene i Gamst, Anst Sogn, og deres Smed; denne Kontrakt giver et ret interessant Billede af Forholdet mellem Bysmeden og Bymændene for ca. 100 Aar siden.

Da den Gamst Bysmed i Aaret 1823 opsagde sin Kontrakt med Bymændene, fordi han agtede at „begynde for sig selv“, maatte de jo have fat i en anden Smed. Valget faldt paa en Smedesvend ved Navn Laurits Pedersen fra Egholt i Lejrskov Sogn; med denne Mand oprettedes saa den 3. November 1823 følgende Kontrakt, som skulde gælde fra Maidag 1824.

1.

Jeg Laurits Pedersen fra Egholdt By i Lejrskov Sogn forpligter mig til fra førstkommende 1ste Mai Aar 1824 at forrette alt Grovsmedearbejde, intet undtagen, for samtlige Gamst Byes Beboere, under hvilket Arbejde ogsaa indbefattes det, hvortil Fiil og Slibesten bruges.

Og skal enhver Beboer først og fremmest blive befordret ved sit Arbejde efter hver sin Betingning, en efter anden, uden Fornødenhed i de Tilfælde, der hidtil haver været undtagen, skulde udkræve Foretrækkelse.

Tillige skal enhver lade sine Heste trække hen til Smedien, hvor Smeden skal beslaa dem, for desbedre at tilpasse Skoene paa Hesten, undtagen hvis Heste jeg lover selv og gaa hen og beslaa.

Ogsaa undtager jeg at smede for andre udenbyes, dog at ingen af Byens Beboere derved skal lide Ophold.

I Henseende til Slibning saa holder jeg en forsvarlig Slibesten i Smedien til Afbenyttelse for Byen til enhver.

2.

Da jeg endnu ikke har udtjent min Tjeneste i Arméen, saa forpligter jeg mig til, naar og saa ofte jeg indkaldes til Tjeneste, imedens denne Contrakt er gjældende, at forskaffe Byen en duelig Smed, som forsvarlig kan i mit Sted udføre mine Pligter.

For ovenmeldte Grovsmedearbejder, med Indbefatning ogsaa af det, hvortil bruges Fiil og Slibesten, det som ovenfor er bestemt, skal Smeden Laurits Pedersen i Vederlag nyde som følger: uden mindste Dispute, Modsigelse eller Afkortning.

1. Nyder Smeden Laurits Pedersen den her i Byen for Smeden bestemte Bolig, med det Jord af Ager og Eng, som ved Udskiftningen blev udlagt og bestemt for Byens Smed, saaledes som det nu er og findes. Hvilken Agerjord vi ørke og dyrke til rette Tid, men selv lader han samme besaa og Kornet høste; dens rette Hjemkjørsel besørge vi ogsaa i rette Tid, naar det af ham forlanges, saaledes som Kjørselen hidtil er sket af os, nemlig Omgangstur.

Naar han en Gang fratræder sin Condition som Byens Smed, da afleverer han Jorden med Sæd og Gjødning, som han ved Tiltrædelsen modtager dette.

2. Skal Smeden Laurits Pedersen af hver Gaard i Gamst, og uden for selve Byen, nemlig af Gaarde udflyttede fra Byen nyde hver Aars Kyndelmisse en stryget Skjæppe sundt og godt Malt, men Jeppe Jørgensens Gaard og Nis Madsen giver hver en halv Skjæppe, ligesaa Jørgen Pedersen en halv Skjæppe, og af Jacob Hansens tilkjøbte Gaard gives $\frac{3}{4}$ Skjæppe Malt.

3. Skal han nyde det behøvende Brændsel af den Mose, som ligger i Smedejorden, og er tildelt Smeden paa Byens Fællesmose, hvilket han selv lader grave og røgte, men Kjørselen dermed hjem til Smedehuset besørger Lodsejeren i rette Tid, naar forlanges, et Læs af hver Tønde Hartkorn.

4. Videre skal han stadig nyde af hver Gaard et godt Læs Hø, samt af de mindre Gaarde et mindre Læs, samt saaledes som de gode Mænd kan være bekjendt, om Syn herfor af Smeden skulde forlanges.

5. Den Gjødning, som Smeden aarlig samler, skal Byens Mænd aarlig lade udføre paa Smedejorden i rette Tid, naar forlanges, hver Mand i Omgang efter sin Tur, et Læs paa hver Tønde Hartkorn.

6. Byens Smedebolig med Kaalhave haver Laurits Pedersen til Nytte og Brug, saa og Smedehuset, skal af os holdes vedlige i forsvarlig og beboelig Stand, med Reparation og Hegn og alt

nyde. Men selv kliner og kalker han mod at leveres Kalk og Ler. Og hvad Taget angaar, da saafremt han tager Tag af sit Foder, som saaledes kan blive tilovers fra Foderet og ikke der- til bruges, saa skal dette Tag anvendes paa Smedeboligen, uden at han derfor faar Vederlag. Iøvrigt vedligeholdes og istand- sættes alt fornævnte uden nogen Bekostning for Smeden.

7. Foruden foranførte Vederlag for sit Arbejde, saa skal han betales i Hamb. Cou. for en ny, beslagen Vogn med Skruer 1 Rdl. 3 Mk. dansk. En ny, beslagen Vogn uden Skruer, 1 Rdl. For en ny Trævogn med Skruer 3 Mk. 12 Sk. En ny Trævogn uden Skruer 3 Mk. Vil nogen paa en ny, beslagen Vogn med Skruer tillige have Jern-Langvogn og Optrins efter Nutids Brug bliver om dette Arbejde at accordere. Hvad Bagsko angaar, da haver enhver Gaardmand et Par Heste fri uden videre Betaling.

Hvad Præstens Heste angaar, der alle stedse er bagskoede, saa beholder han ogsaa disse fremdeles fri uden nogen videre Betaling, hvorimod Præsten eftergiver Smeden den Tiende, som tilkommer ham af Smedejorden. Men hvo der vil have flere Heste bagskoede betaler for hver Par nye Sko 4 Sk. danske, og for Omlægningen 3 Sk. H. C. for hver Par.

8. Og Smeden skal i alle Maader gjøre sit Arbejde forsvar- ligt uden skjællig Aarsag til Paaanke.

Her vedtages af os, at naar Smeden ikke kan overbevises om at have gjort sit Arbejde for nogen af os uforsvarligt eller skjø- desløst, og ikke givet Anledning til at nogen skulde blive af med ham, og der dog skulde være en eller anden, som ikke vil drage til ham med sit Arbejde, da skal saadanne efter en Mesters Bedømmelse, naar disses Stemmer er for Smeden, alli- gevel betale deres fulde Afgift til ham, ligemed i alle Maader som ovenmeldt. Ligesaa paa den anden Side, om Skylden skul- de falde paa Smeden ved de Mestres upartiske Bedømmelse, da maa Smeden selv lade forrette al deres Kjørsel, samt miste det Hø og Malt, som efter ovenstaaende Poster saadanne er forplig- tet til.

9. Denne Contrakt skal være gjældende for os paa begge Sider i 6 Aar.

Skulle imidlertid enten vi eller Smeden ville gjøre Forandring, naar fornævnte Tid, fra kommende Maidag regnet, er forløben, saa skal Opsigelse fra en af Siderne ske et Aar forud, saaledes at Fratrædelsen sker alene til Maidag.

Dette til Stadfæstelse under samtlige vore Hænder.

Denne Kontrakt stod ved Magt til Aaret 1843, saa erklærede Flertallet af de Gamst Bymænd, at de var ikke tilfreds med Kontraktens Ordlyd; den var nærmest ogsaa paa flere Punkter bleven forældet i de 20 Aar.

Smeden blev sagt op; om der kom en anden „Bysvend“ efter ham, ved jeg ikke.

Men den over hundrede Aar gamle Kontrakt er ikke uden kulturhistorisk Interesse, hvorfor jeg skrev den op i Landsarkivet i Viborg. (Pakken Topografica, Ribe Amt ang.).

Malthøj

er navnet på en mægtig lynggroet høj i Bjøvlund plantage, kun c. 200 meter fra landevejen og 2½ km vest for Holsted by. Det er en af vort lands mange *skelhøje*.

For at forstå, hvor vanskeligt man havde det med sogne-, by- og herredsskel i gamle dage, må man erindre, hvor helt anderledes *bebyggelsen* artede sig i forhold til, hvad vi kender: nogle få tætte grupper, 2—3 op til en 5—6 i hver sogn med en dyrket ramme omkring, resten skov og ødemark, og dette billede er ikke mindst udpræget i Vestjylland trods de mange enegårde eller togårde, ti her var endnu længere mellem bebyggelserne. Men der ude i ødemarken kunde man ikke så nøje vide skellet; mange gange blev det, ialfald i Vestjylland, først sat på udskiftningens tid for op mod 150 år siden, og selv om det i mere beboede egne var sat længe før, ja i de grovere træk lige fra oldtiden, så måtte der nødvendigvis ofte blive uenighed om det, når hyrder og kreaturer ødelagde skelmærkerne og der ingen var som holdt dem vedlige.

Man kan regne, at sådanne skel måtte efterses og fornyes mindst et par gange i hvert århundrede, og vore tingbøger og andre dokumenter indeholder en mængde af sådanne skelforretninger. Det var naturligvis her en stor lettelse, når man havde visse uryggelige naturting til hjælp: bække, skovbryn, store sten, men især er *højene* benyttet som mærker, og ofte er grænserne fra først af blevet lempet noget efter dem, for det gik ikke nøje til med et stykke jord. I Vestjylland ialfald indgår sådanne høje i omtrent alle sogneskel, og hvor man havde flere (en række) at holde sig til, er skellet tidlig kommen til at ligge fastere end andre steder.

Et sådant skelstykke har vi mellem *Holsted* sogn på den ene side og *Vejrup* og *Gørding* på den anden. Her ligger to meget